

MASARYKOVA UNIVERZITA

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka

Rozbor textu

SEMINÁRNÍ PRÁCE

PLIN008 Aplikovaná stylistika (se zaměřením na odborné texty)

David Klement

UČO: 399040

L^AT_EX

Brno

podzim 2014

Obsah

1 Úvod	1
1.1 Cíl	1
2 Předpoklad	1
3 Stylistický rozbor	1
3.1 Horizontální a vertikální členění	1
3.2 Morfologická, lexikální a syntaktická povaha textu	2
3.2.1 Morfologie	2
3.2.2 Lexikum	3
3.2.3 Syntax	3
3.3 Stylová hodnota textu, stýlotvorné faktory a funkční dichotomie	4
3.3.1 Stylová hodnota textu	4
3.3.2 Stýlotvorné faktory	4
3.3.3 Funkční dichotomie	4
3.4 Koherence a koheznost	5
3.5 Slohový postup	5
3.6 Funkční styl	6
4 Závěr	6
5 Zdroje	6

1 Úvod

Náplní této práce je stylistický rozbor odborného textu, konkrétně rozsudku z roku 2002 o rozvodu manželství.

1.1 Cíl

Cílem této seminární práce je pomocí rozboru lexikální, morfologické a syntaktické stránky textu, jeho horizontálního a vertikálního členění, koherence a koheznosti textu a stylových faktorů a funkčních dichotomií, jež na něj působí, potvrdit, nebo vyvrátit předpoklad o stylistické kategorizaci rozebíraného textu učiněný v následující kapitole.

K tomuto bude využita publikace *Současná stylistika* od Marie Čechové a kol. a elektronická verze *Slovníku spisovné češtiny* (dále SSČ) dostupná ve webovém rozhraní DebDict¹.

2 Předpoklad

Tato práce vychází z předpokladu, že rozebíraný text je psán administrativním stylem, a to na základě následujícího:

Čechová a kol. (2008: 239–240) uvádí, že rozsudek je administrativně-právním textem, jenž má plnit kromě funkce dokumentární (zaznamenává údaje o účastnících řízení, shrnuje jejich výpovědi a následné rozhodnutí v projednávané věci) i funkci direktivní (na jeho základě jsou prováděny příslušné další kroky). Jeho struktura je silně standardizovaná, rozsudek je tvořen na základě takzvaných textových vzorců, které předepisují strukturu dokumentu.

Dále lze obecně o administrativním komunikátu tvrdit, že by měl být stručný, jednoznačný a formálně dokonalý, což pisateli poskytuje malou volnost ve stylizaci (Čechová a kol. 2008: 232).

3 Stylistický rozbor

3.1 Horizontální a vertikální členění

Horizontální členění dokumentu je realizováno tak, aby odpovídalo normě popsané v § 157 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Tato norma je zmíněna i v Čechové a kol. (2008: 239) a konkrétně definována v publikaci *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení* (Škárová a kol. 2008: 728).

Dokument obsahuje grafiku se státním symbolem ČR, textem Česká republika, který je vysázen verzálkami, dále jednacím číslem rozsudku, nadpis „Rozsudek“ a po slovech „Jménem republiky“ následuje jednoznačné označení účastníků řízení, rozhodnutí v projednávané věci

¹<http://deb.fi.muni.cz>

a odůvodnění. Text je zakončen informacemi o rozhodnutí ve věci náhrady nákladů, poučením, jež je odděleno nadpisem stejného řezu a velikosti jako okolní text, podpisy zapisovatele a soudce, datem a místem.

V textu se užívá dvou typů zvýraznění. První je použito pro nadpisy „Rozsudek“ a „Jménem republiky“, které jsou vysázeny největším písmem a tučným řezem. Druhým je proklad, kterým jsou vysázena slova „takto:“ za úvodem a „Odůvodnění:“.

Vertikální členění textu je úzce spjato s horizontálním. V úvodních odstavcích jsou uvedeny nejdůležitější informace – kdo rozhodoval, koho a čeho se soudní řízení týkalo a jak soud rozhodl. Následuje podrobnější odůvodnění, jak soud k rozhodnutí dospěl.

3.2 Morfologická, lexikální a syntaktická povaha textu

3.2.1 Morfologie

Většina sloves v indikativu, jež text obsahuje, je v minulém čase aktivního rodu, což vyplývá z povahy komunikátu – rozsudek popisuje rodinné poměry zúčastněných stran. V částech obsahujících tento popis je použito mnoho dějových sloves: ... *chodí pozdě domů...*; ... *pravidelně docházelo k hádkám...*; ... *žalobkyni nechával doma samotnou...* (3. odstavec odůvodnění). Dále se slovesa v minulém čase vyskytují tam, kde rozsudek zaznamenává činnost soudu: *Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl...* (úvod). Tyto části plní funkci čistě dokumentární, ježto pouze zaznamenávají proběhnuvší události.

Rozsudek též obsahuje několik výskytů sloves v přítomném čase aktivního rodu. Jsou to především odstavce, které plní funkci direktivní, tedy např. *Manželství... se rozvádí;* *Žádný z účastníků nemá právo...* (výroková část). Přítomný čas lze najít i v odstavcích, kde soud zdůvodňuje popisem stávajícího stavu své rozhodnutí, např. ... *účastníci spolu nežijí...* (předposlední odstavec odůvodnění), a pak v poučení, které popisuje obecnou skutečnost, např. *Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání...*

Pasivní slovesné konstrukce se v textu vyskytují relativně zřídka, většinou v pasážích zaznamenávajících činnost soudu či jeho rozhodnutí, např. *bylo zjištěno* (5. odstavec odůvodnění). V textu tedy nebyla rozsáhlejší tendence potlačovat agens, což vzhledem k tomu, že většina dokumentu je tvořena záznamy výpovědí zúčastněných, lze považovat za logické.

Naprostá absence jiné než třetí slovesné osoby ukazuje na odosobnění textu.

V textu lze také nalézt očekávané genitivy adnominální, např. *přiznání náhrady nákladů řízení* (poslední odstavec odůvodnění).

Lze tedy tvrdit, že text je rozdělen na dvě části – záznam činností soudu a výpovědi, přičemž výpovědi vykazují výrazně menší množství prvků administrativního stylu než záznamy, jak bude ostatně patrné i v následujících částech rozboru.

Podle Čechové a kol. (2008: 235) se administrativní text vyznačuje hojným výskytem pasivních konstrukcí, dlouhých zřetězených vět, deverbálních adjektiv a nedějových sloves, což pro tento text platí pouze v odstavci o rozhodnutí o finanční náhradě a v poučení.

3.2.2 Lexikum

Text rozsudku obsahuje mnoho právnických termínů, např. *samosoudce*, *žalobce*, *žalobkyně*, etc.

Frekvenční rozložení slov v textu je z hlediska administrativních textů velmi typické, protože lze najít několik autosémantických slov s absolutní frekvencí srovnatelnou se synsémantiky (*manželství*, *žalobkyně*, *soud*).

Použití lexika *žalobkyně*, *žalobce*, *nezletilý*, *svědkyně* a *soud* jako zástupných označení pro zúčastněné osoby ukazuje na silné odosobnění textu.

Stejně tak text obsahuje značné množství číselných údajů, především data a adresy. Zkratky se vyskytují zřídka, většinou jsou snadno srozumitelné a obecně známé: *Mgr.*, *nar.* (úvod); *č. j.* (6. odstavec odůvodnění).

Za pozornost stojí výskyt slova *parta*, a to v kontextu *parta kamarádů*. Podle SSČ jde o výraz obecně český expresivní, v administrativním textu tedy neočekávaný.

Lze tudíž říci, že až na některé výrazy, které v administrativním textu mohou vzbudit pozornost (*parta kamarádů*, *ostré hádky*), text z lexikálního hlediska splňuje očekávané parametry, ježto standardní administrativní text se vyznačuje zvýšeným množstvím termínů, zkratk, atypickým frekvenčním rozložením slov a zkratkami. (Čechová a kol. 2008: 236).

3.2.3 Syntax

Administrativní text je obvykle tvořen dlouhými jednoduchými větami s vyšším množstvím jmenných frází, ustálenými spojeními, etc., přičemž snaha o zhuštění informací může občas vést až ke konstrukcím negramatickým (Čechová a kol. 2008: 234).

Věty odpovídající výše citovanému popisu lze v rozsudku nalézt dle očekávání pouze v částech týkajících se činnosti soudu. V částech dokumentujících výpovědi je zastoupen běžný poměr jednoduchých vět a souvětí, které obsahují vazby laickému čtenáři vlastní a nejsou pro něj problematicky interpretovatelné. Opět se dá předpokládat, že toto souvisí s faktem, že jde o text vycházející z mluveného projevu.

Vážený průměr délky vět v rozebíraném rozsudku je přibližně 16 slov.

V druhém odstavci odůvodnění se vyskytla zajímavá formulace, a to ve větě ... *se z manželství (...) narodil nezletilý syn*. Formulace připouští, že by se syn mohl z manželství narodit už zletilý, což odporuje zdravému rozumu. Vyjádření je ale pro tento typ textu běžné.

Za poněkud zvláštní by šlo též považovat formulaci *Obvodní soud (...) rozhodl (...) samosoudcem...* Jedná se však o ustálenou formu rozsudkům vlastní. Tato formulace naznačuje, že soudce je v roli nástroje, neboli instrumentu.

Ze struktury vět je evidentní připravenost textu, a to i v případě zápisu výpovědí.

3.3 Stylová hodnota textu, stylotvorné faktory a funkční dichotomie

3.3.1 Stylová hodnota textu

Stylová hodnota textu je převážně stálá, text obsahuje termíny, tedy pojmy s příznakem odbornosti, které stylovou hodnotu nijak nemění. Stylovou hodnotu mohou mírně vychylovat výše zmíněné nezvyklé výrazy.

3.3.2 Stylotvorné faktory

Stylotvorné faktory souhrnně označují okolnosti a vlivy, které působí na výsledný styl komunikátu. Dělí se na dvě hlavní skupiny, a to objektivní, které vycházejí z vnějších okolností působících na autora textu, a subjektivní, jež ukazují na jeho individuální odlišnosti (Čechová a kol. 2008: 76).

Nejdůležitějším objektivním stylotvorným faktorem je podle Čechové a kol. (2008: 79) funkce komunikátu. Rozsudek by měl plnit tři hlavní funkce – informační, operativní a direktivní (Čechová a kol. 2008: 238–239). Informační plní tím, že adresátu sděluje údaje o účastnících řízení, jeho průběhu a jeho výsledku. Operativní funkci plní ze své podstaty tím, že má rozhodnout o sporu soudících se stran, a direktivní funkce je výsledkem operativní, tedy z rozhodnutí plynou další kroky, nařízení zúčastněným.

Jelikož se jedná o dokument oficiální, obsahuje komunikát výrazy spisovné, explicitní a pokud možno jednoznačné.

Stylovým faktorem subjektivním, který se v tomto textu nejvíce projevuje, je autorova znalost okolností případu a kódu. Prokázat projevy dalších subjektivních stylotvorných faktorů, které by vypovídaly o autorovi textu, se nepodařilo.

3.3.3 Funkční dichotomie

Na slovtvorné faktory se váže i působení funkčních dichotomií.

Spisovnost – nespisovnost

Pro každý komunikát je základní volba kódu. V administrativním textu by měl být výhradně jazyk spisovný, čemuž rozebíraný rozsudek odpovídá.

Mluvenost – psanost, připravenost – nepřipravenost

Ačkoliv rozsudek bývá v soudní síni čten, jde o komunikát psaný, navíc částečně podle vzoru, což znamená, že jde i o komunikát nacházející se v dichotomii připravenost – nepřipravenost na pólu připravenosti.

Kontaktovost – bezkontaktovost

V textu jsou účastníci řízení, až na úvod a rozhodnutí, důsledně nahrazováni označením své pozice v kontextu soudního řízení (např. *obžalovaný, žalobkyně, nezletilý*), což svědčí o bezkontaktovosti. Potvrzuje ji i výhradní použití třetí slovesné osoby.

Modelovost – nemodelovost

Jak bylo zmíněno výše, rozsudek je text psaný částečně dle vzoru, což platí i pro rozebíraný text, jde tedy o text modelový.

Veřejnost – soukromost

Soud je oficiální institucí, tudíž rozsudek je komunikátem veřejným, i když nemusí nutně být volně přístupný široké veřejnosti.

Situační zakotvenost – nezakotvenost

Rozsudek ze své povahy musí být pochopitelný i bez kontextu, resp. musí potřebný kontext poskytovat, je tedy situačně nezakotvený.

Emotivnost – racionálnost

Oficiální dokumenty administrativního stylu by neměly obsahovat emotivně zabarvené výrazivo; rozebíraný rozsudek je racionální.

3.4 Koherence a koheznost

Koherentní text by měl být jednotný v cíli, tématu i obsahu (Čechová a kol. 2008: 121). Tomu zde rozebíraný rozsudek odpovídá, protože je monotematický, jednotlivé části na sebe navazují, obsahuje odkazy na předchozí skutečnosti a mimo vlastní text (odkaz na jiný rozsudek, na rodný list, etc.).

Rozsudek je také kohezní, protože jeho jednotlivé části na sebe navazují, jak tematicky, tak slohově. Nutno však podotknout, že koheze je v tomto rozsudku mírně narušena, protože jak již bylo naznačeno, stylové hodnoty výrazů v částech zaznamenávajících výpovědi a částech zaznamenávajících činnost soudu se rozcházejí.

3.5 Slohový postup

Administrativní text lze považovat za informační, případně popisný slohový postup. Rozsudek však postupně na začátku uvedená fakta uvádí v širší souvislosti, rozvíjí, dokládá a zdůvodňuje. Z tohoto důvodu je rozsudek převážně slohu výkladového deduktivního (Čechová a kol. 2008: 117).

3.6 Funkční styl

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že zkoumaný rozsudek je písemný připravený dokument, který byl sepsán podle vzoru. Nezájatě na základě faktů popisuje skutečnosti relevantní vzhledem k danému soudnímu řízení a činí tak pokud možno explicitně a stručně. Používá pouze třetí slovesné osoby, tedy je bezkontaktní. Obsahuje rozřešení daného sporu a kroky z něj vyplývající. Soubor těchto vlastností ukazuje na funkční styl administrativní, s funkcí informativní, direktivní a operativní.

4 Závěr

Cílem této práce bylo provést stylistický rozbor rozsudku a pomocí něj potvrdit, či vyvrátit úvodní předpoklad, tedy že se jedná o administrativní styl. Rozbor se zakládal na identifikaci jednotlivých rysů komunikátu a určení, zda odpovídají pravidlům administrativního stylu, nebo se od nich odklánějí. Po takovémto rozboru lexikální, morfologické, syntaktické a stylové stránky textu bylo možno určit, že text rozsudku skutečně je administrativním textem, byť se v některých ohledech mírně odchyluje, a tím původní předpoklad potvrdit.

5 Zdroje

Čechová, Marie a kol. (2008). *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny.

MASARYKOVA UNIVERZITA. *DEBDict* [online]. [cit. 2015-01-12].

Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz>

Škárová, Marta a kol. (2008). *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení*. 3. vydání. Praha: Linde.